

ULOGA PEDAGOGA U INTEGRIRANOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

SMILJANA ZRILIĆ
Sveučilište u Zadru
Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

UDK: 371.12:376.1-053.5
Pregledni članak
Review article

Primljeno
: 2012-9-13

Received

SAŽETAK

Uloga pedagoga u integriranom odgoju i obrazovanju, osim utvrđivanja psihofizičkog stanja učenika i njegove spremnosti za školu, provođenja opservacijskih programa, participiranja u izradi prilagođenih i individualiziranih programa, najizraženija je, najznačajnija i najzahtjevnija u kontinuiranoj suradnji s učiteljima i roditeljima te u razvoju pozitivnog školskog ozračja, kako bi se ostali učenici senzibilizirali za specifične potrebe učenika s teškoćama. Zadaća pedagoga značajna je i u aktivnostima koje se odnose na organiziranje izvannastavnih aktivnosti, radionica, susreta i druženja, gdje se potiču sposobnosti djece s teškoćama koje su bile zanemarene tijekom nastavnog sata (talenti u likovnom, glazbenom, literarnom izričaju i sl.). Posebno su važne za djecu koja zbog ignoriranja, neuvažavanja ili neprepoznavanja teškoća mogu biti trajno neuspješna u školi. Odnos s drugim učenicima, njihove međusobne interakcije, i uključivanje u sve aktivnosti smatraju se jednim od glavnih čimbenika uspješne socijalizacije i integracije učenika s teškoćama. Odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama nije moguće zamisliti i ostvariti bez svekolikog sudjelovanja stručnjaka različitih profila, a angažman pedagoga praksu integriranog odgoja i obrazovanja čini potpunijom i kvalitetnijom.

KLJUČNE RIJEČI: *integrirani odgoj, pedagog, socijalna integracija, učitelji, roditelji*

UVOD

Integracija ne znači samo kreiranje uvjeta koji će osigurati u svakom konkretnom slučaju adekvatnu okolinu za učenje. Ona pretpostavlja i traži individualizirani pristup svakom djetetu, uključujući i potrebne pedagoške postupke, oblikovanje novih i raznolikih odgojno-obrazovnih alternativa, osiguranje povoljnih subjektivnih i objektivnih pretpostavki za psiho-socijalni razvoj i obrazovni napredak djece s teškoćama u redovnim uvjetima, individualni i/ili grupni rad prema dodatnim obrazovnim programima. Usmjeren je široj socijalnoj integraciji te na slabljenje i nestajanje segregacijskih mehanizama koji i danas postoje u mnogim suvremenim

društvima. Iako većina škola pokušava stvoriti podržavajuće, razvojno okruženje, ne uspijevaju u tome baš svi. Tomu mogu pridonijeti i utjecaji socijalne okoline koji nisu pozitivni, poticajni i ohrabrujući. Osnovna poruka integriranog odgoja i obrazovanja je da ne izdvaja nijednog učenika, već se radi na stvaranju adekvatnijih uvjeta za sve. Različiti su stavovi o učenicima s teškoćama, te taj pojam još uvijek egzistira u stereotipima kao što su: imati teškoće znači biti ograničen, socijalno neadekvatan, loše adaptiran. Takve stavove nerijetko ne možemo izbjeći ni u školama. Unaprjeđenja u ovom području pokazuju opću razinu napora koje društvo ulaže radi demokratizacije, humanizacije društvenih odnosa i stvaranje uvjeta za obrazovanje osjetljivih grupa. Učenici s teškoćama zahtijevaju posebnu pozornost u procesu odgoja i obrazovanja. Nedvojbeno je da kvaliteta profesionalnih kompetencija svih sudionika integriranog odgoja i obrazovanja, njihova usmjerenost na poštivanje potreba svih učenika, upućuje na neminovnost suradnje i timskog djelovanja, što čini bitan i nezamjenjiv element sustava integriranog odgoja i obrazovanja. Kompetentnost se generira u praksi, a ne u zadanim ulogama (Ajello, Ghione, 2000).

U školama se kao stručni suradnici najčešće zapošljavaju pedagozi jer oni u klasifikaciji zanimanja imaju status osnovnih stručnih suradnika. Pedagozi sudjeluju u planiranju i programiranju (stručno usavršavanje, sudjelovanje u izradi godišnjeg plana i programa ustanove, plan zdravstvene, socijalne i ekološke zaštite djece, plan kulturne i javne djelatnosti ustanove, sudjelovanje u izradi plana rada s djecom s teškoćama u razvoju i plana rada s darovitom djecom i dr.), imaju svakodnevno neposredne kontakte s učenicima, učiteljima i roditeljima, te surađuju s ravnateljstvom ustanove i ostalim stručnim suradnicima, ali i drugim ustanovama u lokalnoj zajednici. U kontekstu odgoja i obrazovanja djece s teškoćama, pedagozi osobito pomažu učiteljima koordiniranjem timskog rada, iniciranjem individualnog rada s djecom i njihovim roditeljima, ali i organiziranjem pedagoških radionica u razrednim odjelima/odgojnim skupinama te na roditeljskim sastancima. Integraciju djece s teškoćama treba doživjeti kao izazov u pedagoškoj praksi. Pedagozi su pozvani da - u suradnji s učenicima, roditeljima i učiteljima, te drugim stručnim suradnicima - koriste svoje profesionalne kompetencije i osmišljavaju aktivnosti koje će na najbolji mogući način poticati i razvijati ozračje uvažavanja i prihvaćanja različitosti. Time pridonose razvoju kulture (su)života u različitostima koje obogaćuju suvremenu odgojno-obrazovnu ustanovu.

DJELOVANJE PEDAGOGA U SUVREMENOJ ŠKOLI

U suvremenoj školi posebno je važno istaknuti nekoliko temeljnih komponenti koje obogaćuju suvremene kurikule, a to su: otvorenost i

fleksibilnost za implementaciju novih modela učenja, kreiranje kulture škole, razvoj kompetencija, te prepoznavanje, uvažavanje i prihvaćanje različitosti. Škola je iznimno složen sustav u kojem se ostvaruje interakcija velikog broja subjekata. Cjelokupno vođenje mora biti u funkciji motiviranja učenika, učitelja i stručnih suradnika, spremnosti na otvorenu komunikaciju i suradnju, te razvijanje njihove privrženosti školi. Stoga je i elementarna zadaća, ali i imperativ uspješnog djelovanja pedagoga u kontekstu suvremene škole, njegova sposobnost da zajedno s učiteljima školu učini sredinom u kojoj su učenici sretni, gdje doživljavaju pozitivna iskustva, ali i mjesto u kojoj uče na njima prihvatljiv, istraživački i suradnički način, uvažavajući pri tom sve učeničke različitosti i posebne potrebe. Kurikul daje smjernice za svakodnevnu praktičnu pedagošku djelatnost (Previšić, 2007), i treba reći da pedagog koji je kreator, glavni unositelj i nositelj promjena ima najveći prostor djelovanja u otvorenom kurikulumu. Uloga pedagoga u ovom kontekstu je poticanje promjena, pomoć pri organizaciji nastave koja katkada može biti terenska, te zahtjeva i nove nastavne aktivnosti koje nisu samo predavačko-slušачke. Suvremeni pedagog djeluje u skladu s profesionalnim identitetom stručnjaka odgojno-obrazovne prakse, koji radi na sebi, stječe potrebna znanja i vještine, a novostečena znanja integrira s postojećima i primjenjuje ih u neposrednom odgojno-obrazovnom radu (Glasser, 1994), čime djeluje na razvoj kompetencija svojih suradnika, učitelja i učenika. Ovako profiliran pedagog surađivat će s učiteljima i učenicima modelirajući kulturu škole. Njihovo djelovanje na oblikovanje kulture škole uključuje sposobnosti tolerancije i socijalne osjetljivosti, zajedništva, suradnje, međusobnog razumijevanja i uvažavanja kroz razvijenu unutarnju kontrolu (samodisciplina, samopoštovanje, vladanje sobom, samokontrola, mišljenje i djelovanje prema vlastitim vrijednosnim mjerilima), nadalje, sposobnosti komuniciranja i uspješnog funkcioniranja u međuljudskim odnosima, uvažavanje različitosti te osposobljenost za djelovanje u kontekstu multikulturalne zajednice. Djelovanje pedagoga u kontekstu modeliranja kulture suvremene škole je i u stvaranje uvjeta za zdrav mentalni i fizički razvoj te socijalnu dobrobit učenika, ublažavanje i otklanjanje mogućih uzroka i posljedica nasilja u školi, rasnu i vjersku snošljivost, uklanjanje ksenofobije, sprječavanje neprihvatljivih oblika ponašanja, osiguravanje uvjeta za uspješnost svakog učenika, praćenje socijalnih problema učenika i poduzimanje mjera za otklanjanje njihovih uzroka i posljedica, vođenje evidencije o neprihvatljivim ponašanjima i podupiranje savjetodavnog rada te pronalaženje različitih konstruktivnih rješenja za pojedine probleme učenika s teškoćama. Bitne prepostavke za uspostavljanje uspješnih odnosa u školi jesu: empatija, tolerancija, kooperativnost i uzajamna pomoć, odgovornost prema sebi i drugima, ustrajnost u obavljanju zadataka, odgoda zadovoljstva, kontroliranje nasilnih poriva, iskazivanje osjećaja vrijednosti i jedinstvenosti svake osobe, pozitivna

slika o sebi te sposobnosti uspješne komunikacije. Cilj školovanja nije samo puklo stjecanje znanja već cjelovit razvoj učenika, gdje se uz intelektualne ističu i emocionalne značajke razvoja poput: svijesti o sebi, istraživanja i osvješćivanja vlastitih emocija i motiva, vještine socijalne komunikacije, prosocijalnog ponašanja i razvijanja zadovoljstva i ponosa.

Još je nešto važno naglasiti. Naime, pedagozi su nerijetko izloženi stalnom pritisku ravnatelja da moraju sjediti u uredu 6-8 sati, jer je tamo njihovo radno mjesto. Postoje poslovi koje pedagog obavlja u uredu (sređivanje podataka istraživanja, dokumentacije škole, razgovori s roditeljima), ali njegov posao nije uredski. Njegov ured je cijela školska zgrada, pa i širi socijalni kontekst u kojem učenici žive i provode svoje vrijeme. Kako će uvesti inovacije iz ureda? Mora surađivati s učiteljima i *oslušivati* korisnost promjena, uočiti učenika koji se *boji* učitelja i mijenjati njihov hijerarhijski odnos u prijateljstvo koje se živi u školi, živjeti život škole. Nekad se na pedagoga gledalo kao na svojevrstnog čuvara reda i mira, sjedio je u uredu i čekao da netko pokuca. Taj netko je najčešće bio učenik kojega je poslao učitelj (za kaznu) u pedagoga jer *nije bio dobar*. Crvenio se pred učiteljem, zatim u pedagoga i na kraju opet pred cijelim razredom kad se od pedagoga vratio s *novom lekcijom iz bontona*. Pritom se pedagog nije ni mogao, a ni trebao, senzibilizirati s učenikom, uvažavati njegove probleme. Učenike se kažnjavalo i zbog aktivnosti koje su sastavni dio djetinjstva, uz to i neophodne za zdrav razvoj u osnovnoškolskoj dobi, kao što su trčanje, skakanje i dozivanje po igralištu za vrijeme velikog odmora. U školsko dvorište se za vrijeme odmora izlazilo u tišini pod strogom kontrolom pedagoga. Promjene nisu bile poželjne, a neupitno je kako neki školski pedagozi i nisu bili pedagozi po obrazovanju (niti po djelovanju), već samo izvršitelji naredbi ravnatelja ili nekog (nećeg) drugog. Svijest o sve većoj složenosti profesije pedagoga rezultirala je brojnim analizama postojećeg stanja i prepoznavanja novih potreba. Pritom je od presudne važnosti svakako i odgovornost za omogućavanje kontinuiranoga profesionalnog razvoja pedagoga, kao i obveza (ali i pravo) na cjeloživotno učenje.

Pedagog nije zamjenik ravnatelju, što se često misli. Njegova je uloga najvažnija u otkrivanju načina prevladavanja inertnosti okruženja u kojem djeluje (Jurić, 2005). Inertnost nikako ne možemo vezati uz inovacije, a pedagog je pokretač promjena, onaj koji prevladava inertnost, koji je svima stručni suradnik po djelovanju, a ne po članku Zakona. Stoga se i njegove kompetencije mogu strukturirati kao osobne - prepoznatljive u odnosu prema drugima, a uključuju odgovornost, iskrenost, komunikativnost; razvojne - uključuju znanja vezana za stvaranje vizije razvoja, uvođenje inovacija, korištenje tehnologije u funkciji razvoja, poznavanje potreba učenika i učitelja u školi; stručne - sposobnost organizacije pedagoškog procesa, programiranje, poznavanje prosvjetnog zakonodavstva; socijalne - znanja i sposobnosti u

području međuljudskih odnosa i akcijske - odnose se na izravno praktično djelovanje (Staničić, 2005).

Koliko je njegov rad učinkovit, koliko su unesene inovacije korisne, potrebno je istražiti, evaluirati, ali i samoevaluirati. Stoga su pedagogima potrebne i metodološke kompetencije koje prvenstveno uključuju poznavanje osnovnih metodološko-logičkih pravila o definiranju, klasificiranju i zaključivanju, zatim poznavanje znanstvenih metoda prikupljanja podataka, sređivanje prikupljenih podataka i tekstualnu prezentaciju za učitelje u školi, ali i za stručne i znanstvene skupove ili časopise. Isto tako, potrebna je motiviranost za cjeloživotno praćenje najnovijih znanstvenih spoznaja do kojih dolaze znanosti o odgoju, ali i vladanje kompetencijama koje su važne za sudjelovanje u timskim istraživačkim projektima, te kompetencije planiranja i provođenja jednostavnih mikroistraživanja u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Iako je u posljednja dva desetljeća uloga pedagoga bitno promijenjena, još uvijek nije rijedak slučaj da je u *sjeni* ravnatelja koji nije pedagoške struke. Škole danas ne smiju biti zatvorene *tvrdave* pod vodstvom jedne osobe, koncepcija nastave je promijenjena, učenik je u središtu, a brojni čimbenici ne samo iz školskog već i iz obiteljskog i izvanškolskog socijalnog kruga modeliraju ponašanje sudionika u unutarnjem životu škole određujući prepoznatljivi *image* i kulturu škole (Zrilić, Bedeković, 2009). Stoga je otvorenost ne samo prema vani (partnerstvo s roditeljima, suradnja s institucijama, sudjelovanje u istraživačkim projektima) već i unutar škole u svakodnevним interakcijama svih sudionika školskog života, karakteristika suvremene škole. Ravnatelji upravljaju na više načina: ravnatelji koji reaguju, ravnatelji upravitelji, ravnatelji pokretači (Marsh, 1994). Bez obzira na to što se danas govori o ravnateljima menadžerima, najvažnije je da su skloni podijeliti dužnosti, te u potpunosti prepustiti pedagogu sudjelovanje u svim fazama odgojno-obrazovnog procesa, praćenje, analiziranje i istraživanje, te predlaganje mjera za unaprjeđenje nastave, organizaciju uvođenja inovacija i brigu o stručnom usavršavanju učitelja. Ali, tko će brinuti o usavršavanju pedagoga? On za svako usavršavanje bilo seminara, radionica ili praćenjem suvremene literature (koju treba kupiti) treba pitati ravnatelja, a događa se da u tome nema njegovu podršku. Zato naglašavamo da sve poslove oko usavršavanja odgojno-obrazovnog procesa mora voditi pedagog. Stoga i njegova uloga u suvremenom kurikulumu odgoja i obrazovanja treba kao takva biti jasno definirana. Inovativni pedagog je polazna točka razvoja suvremene škole. Nepobitno je da svojim radom pozitivno utječe na podizanje kvalitete odgojno-obrazovne prakse. U pedagoški vođenim školama kvalitetnije se planira i programira rad, potiču se suvremenija didaktička rješenja, brine se o stručnom usavršavanju, proučavaju se i prate brojne manifestacije neprihvatljivih ponašanja u školi (nasilje, izostanci, konzumacije i sl.), pronalaze

određena rješenja, humaniziraju se odnosi između učenika i učitelja, te se vodi posebna briga o učenicima s teškoćama.

Stoga ćemo u sljedećem dijelu detaljno elaborirati ulogu pedagoga u integriranom odgoju, počevši od postupka identifikacije i pedagoške opservacije.

ULOGA PEDAGOGA U INTEGRIRANOM ODGOJU

Mnogi su mišljenja kako su sudionici integriranog odgoja učenik i učitelj. Ovakvo mišljenje sugerira samo na važnost nastave i usvajanja gradiva te izoliranu komunikaciju samog učenika i učitelja. Oni ne mogu živjeti *život škole* samostalno i izolirano od ostalih, niti smijemo zaboraviti kako je cilj svake integracije prvenstveno socijalna integracija. Stoga je važno naglasiti (su)djelovanje drugih učenika u socijalnom kontekstu, roditelja učenika s teškoćama, ali i roditelja drugih učenika, svih ostalih učitelja u školi, šire zajednice, a posebice participaciju pedagoga, koja je prepoznatljiva u svim segmentima života u školi.

Iako su aktivnosti u djelokrugu poslova pedagoga kada je riječ o djeci s teškoćama mnogobrojne i uključuju koordiniranje timskog rada, iniciranje individualnog rada s učenicima i njihovim roditeljima, organiziranje pedagoških radionica u razrednim odjelima te na roditeljskim sastancima, participaciju u kreiranju kulture škole, organizaciju seminara i predavanja u kontekstu cjeloživotnog učenja, izradu individualiziranih programa, evaluaciju postignutog, svakodnevne kontakte s učiteljima, učenicima i roditeljima itd., ovdje ćemo posebno izdvojiti i elaborirati pedagoški postupak opservacije, čije je provođenje nezamislivo bez pedagoga, zatim organiziranje izvannastavnih aktivnosti, radionica, susreta i druženja, jer izoliranjem učenika s teškoćama iz ovih aktivnosti ne možemo niti govoriti o socijalnoj integraciji, te suradnju s roditeljima kao temelj uspješnosti svakog učenika, posebice učenika s teškoćama.

Postupak pedagoške opservacije

Prilikom utvrđivanja djetetova psihofizičkog stanja i njegove spremnosti za školu, Povjerenstvo koje uz pedagoga čine liječnik školske medicine, psiholog, edukacijsko-rehabilitacijski stručnjak i učitelj) mogu uočiti da dijete ima određene teškoće. Povjerenstvo može predložiti provođenje dodatnih specijalističkih pregleda, a puno je češća situacija u kojoj će upisno Povjerenstvo predložiti provođenje postupka pedagoške opservacije. Provođenje se u slučajevima kada djetetove teškoće nisu uočene prije dolaska u školu za utvrđivanje psihofizičkog stanja.

Zahtjev za pokretanje postupka opservacije prilikom upisa u školu može potaknuti roditelj ili Povjerenstvo. Cilj opservacije je što bolje upoznati učenika s teškoćama u razvoju kroz prepoznavanje njegovih potencijala, sposobnosti, ograničenja, kako bi se postigla i njezina svrha, a to je izrada programa školovanja i uključivanja u socijalnu grupu. Opservacijski program uključuje: praćenje djetetove uspješnosti u svladavanju programskih sadržaja, izbor specifičnih metoda i oblika rada s djetetom, praćenje njegovih psihičkih, fizičkih, emotivnih i socijalnih osobina, suradnju roditelja, odnosno staratelja i učitelja, vrijeme trajanja opservacije. Upoznavanje obrazovnih potreba učenika omogućuje izradu primjerenih programa školovanja (npr. individualiziranog pristupa i postupaka, odnosno prilagođenih programa), te razvoj pozitivnog razrednog ozračja (Igrić, 2004). Cijeli postupak se provodi u pravilu u školi koja je najbliža mjestu stanovanja učenika, a može trajati najdulje tri mjeseca.

U postupku pedagoške opservacije važno je strogo uvažavanje pedagoških standarda s obzirom na broj učenika u odjeljenju, stručnu spremu učitelja i njegovu istinsku spremnost da prihvati svako dijete, angažman pedagoga kao koordinatora tima za opservaciju, stručnu pomoć i podršku učiteljima, učenicima i roditeljima, a posebice uključenost pedagoga u sve aktivnosti opservacije u različitim situacijama (igri, radu u grupi, samostalnom radu i učenju).

Nakon postupka opservacije predlaže se model školovanja, a ako učenik može pohađati redovnu školu, izrađuju se prilagođeni programi (ako se radi o mentalnom deficitu), te se predlaže primjena individualiziranih postupaka u radu i dodatna pomoć edukacijsko-rehabilitacijskih stručnjaka. Ako škola nema kompletnu stručnu službu, na raspolaganju su joj mobilni stručni timovi specijalizirani za rad s djecom s teškoćama.

Organiziranje izvannastavnih aktivnosti, radionica, susreta i druženja

Da bismo uspješnije stvorili uvjete za suživot u školskom kontekstu kao zajednici uvažavanja i prihvatanja različitosti, moramo se što prije osloboditi zabluda koja je posljednjih trideset godina stalno isticana - da djecu i učenike s teškoćama treba prihvaćati onakvima kakvi jesu i uvažavati njihove specifičnosti, doslovno, tražiti minimum njihovih mogućnosti. Nova gledanja na ovu problematiku ukazuju na to da djeci treba pomagati da prevladaju svoje teškoće mobilizirajući sve njihove postojeće potencijale. U školi se mogu organizirati brojne izvannastavne aktivnosti, radionice, susreti i druženja, u kojima učenici s teškoćama mogu maksimalno izražavati svoje slobode i stvaralačke uloge. Brojni su ciljevi ovih aktivnosti, među njima: intenziviranje socijalnih kompetencija učenika, osposobljavanje za društveni život, poticanje kreativnosti. Stoga je značajno da pedagog u suradnji s učiteljem prihvati ulogu voditelja i kreatora, zabave i smislene organizacije slobodnog vremena, druženjem svih učenika. Uspjeh i zadovoljstvo u ovakvim aktivnostima može

biti poticaj za uspješnu integraciju u razrednu skupinu, čime se može spriječiti neuspjeh na socijalnom polju i izbjeći emotivne teškoće (a one su vrlo često uzrok i akademskom neuspjehu). Aktivno sudjelovanje u školskim aktivnostima značajno pridonosi akademskom uspjehu (Myklebust, 2002). Isto tako, brojna istraživanja su pokazala kako učenici s teškoćama imaju manje prijatelja i da se osjećaju usamljenije od drugih učenika (Pijl i Frostad, 2010). Pripadanje vršnjačkim skupinama jedno je od bitnih obilježja socijalnog koncepta ljudske zajednice te potiče brojne pozitivne edukacijske i socijalizacijske procese koji pridonose kvalitetnijoj socijalnoj integraciji djece, a upravo su ovakve aktivnosti idealno mjesto za uključivanje učenika s teškoćama u život škole. Otvorena komunikacija, ozračje koje ne nameće strogo uokviren rad i učenje za ocjenu - elementi su koji izrazito pozitivno djeluju na uključivanje svakog učenika. Naime, nema straha od neuspjeha. Izbor aktivnosti je na učeniku u skladu s njegovim mogućnostima i interesima. Radom u izvannastavnim, slobodno odabranim aktivnostima djeca stupaju u socijalne kontakte i odnose, koji svestrano izgrađuju njihovu ličnost. Organizacijske forme izvannastavnih aktivnosti pridonose boljim socijalnim kontaktima. Rad u manjim grupama, bez školskih klupa i bez forme uvijek više veseli od krutih pravila kojima se podređuju na nastavi. Školski kontekst obogaćen tolerancijom i socijalnom osjetljivošću, komunikacijskom slobodom i neugroženošću, empatijom, te prepoznavanjem i uvažavanjem elemenata razlikovanja - elementarna je pretpostavka skladnih odnosa u razredu i kreiranja nastavnog procesa koji individualne razlike podupire kao šansu za učenje i međusobno obogaćivanje. U školama koje su, ne samo zajednice razvijanja pozitivnoga stava u odnosima s drugima koji su različiti nego i zajednice priznavanja, prihvaćanja i uvažavanja različitosti osposobljavamo učenike za (su)život s različitostima na individualnoj razini specifičnih potreba.

Suradnja s roditeljima

Uz svakodnevnu suradnju pedagoga i učitelja posebno treba naglasiti važnost suradnje s roditeljima. Jurić (2005) ističe da je poticanje otvorene komunikacije, uz osiguravanje kvalitete škole, stalnu brigu za učenje i napredovanje, unutarnju i vanjsku povezanost, racionalno korištenje radnog vremena, briga za idealne uvjete učenja, visok stupanj približavanja s roditeljima - vodilja školskog kurikula. Naime, u praksi nije rijedak slučaj da roditelji ne prihvaćaju za svoje dijete rad po posebnom ili prilagođenom programu. Rezultat toga može biti smanjenje motivacije za školu, osjećaj manje vrijednosti, ali i brojne teškoće u socijalnoj prilagodbi. Stoga, poseban razgovor s roditeljima, uz dodatna objašnjenja može ublažiti, u početku, nesuradnički stav roditelja.

Inovativniji, otvoreniji i prisniji odnos s roditeljima zahtjeva unaprijeđenje i oblika i sadržaja stručnog usavršavanja. Osim radionica u kojima

moгу sudjelovati učenici i roditelji, izdvojeno ili zajedno sudjelujući u nekim aktivnostima, treba spomenuti i organizaciju druženja roditelja učenika s teškoćama, gdje se razmjenjuju iskustava ne samo iz iste škole nego i iz drugih, zatim iniciranje osnivanja udruga i sl.

ZAKLJUČAK

Iako je od početaka integriranog odgoja i obrazovanja proteklo skoro pola stoljeća, ono je i danas suočeno s brojnim izazovima. Ti se izazovi ponajviše očituju u svakodnevicu djece koja u socijalnim okruženjima, unatoč brojnim poticajima i senzibiliziranju javnosti ne dobivaju adekvatnu odgojno-obrazovnu podršku. Prvenstveno, možemo reći da je potreban dodatni angažman svih sudionika integriranog odgoja na području socijalne integracije. Osnovni cilj koji se time želi ostvariti uvijek je uspješnija socijalizacija djece s teškoćama (Sekulić, 1997). Prilikom uključivanja djece s teškoćama u redovne institucije nije dovoljno samo postaviti zakonski okvir koji to određuje. Iako većina škola pokušava stvoriti podržavajuće, razvojno okruženje, ne uspijevaju u tome baš svi. Brojni školski programi nisu dovoljno individualizirani: očekuju od učenika da se prilagodi programu, umjesto da program prilagode učeniku. Djeca su opterećena zahtjevima koje ne mogu zadovoljiti i okruženjem koje ih preopterećuje (Greenspan, Wieder, 2003). Učinkovito i uspješno vođenje odgojno-obrazovnog procesa zasniva se na trajnom propitivanju njegove temeljne funkcije u učenikovu razvoju. Tu značajno mjesto (uz temeljna umijeća i kompetencije učitelja) zauzima kurikulum nastave koji uobiljuje funkciju odgoja i obrazovanja u školi, te angažman svih ostalih sudionika integriranog odgoja i obrazovanja s posebnim naglaskom na kompetentnog pedagoga. Zahtjevi koji se pedagozima postavljaju, kada je riječ o kompetenciji, profesionalnosti i posvećenosti poslu, svakim su danom sve veći, kao i odgovornost. Osim postupka opservacije, identifikacije, izrade prilagođenih i individualiziranih programa, organizacije brojnih dodatnih aktivnosti u razvoju i unaprjeđenju integriranog odgoja, nije nevažno na kraju spomenuti i ulogu pedagoga u ublažavanju i eliminaciji negativnih stavova nekih učitelja prema učenicima s teškoćama u njihovim razredima. Naime, tijekom prva dva desetljeća iskustva s provođenjem integracije u odgoju i obrazovanju u nas se nije pridonijelo poboljšanju položaja djece s teškoćama u razvoju u redovnim školama (Brdar, 1980; Sekulić-Majurec, 1988; 1997; Stančić, 1988; Nazor i Buj, 1991; Nazor i Nikolić, 1992). Takvih negativnih stavova učitelja ima i danas i općenito snažno utječu na socijalni status učenika s teškoćama u razredu i prenose se na ostale učenike (Sekulić-Majurec, 1997). Veće mogućnosti uspješne socijalizacije kroz uključivanje u svoje razrede učenicima pružaju učitelji koji prema njima ne iskazuju negativne stavove. Stoga, pedagozi kroz

cijelo razdoblje provođenja integracije u odgoju i obrazovanju imaju i dodatnu zadaću rada s učiteljima na otklanjanju ovih negativnih stavova i naglašavanje važnosti formiranja pozitivnih stavova prema integraciji, posebno prema učenicima s teškoćama u razvoju.

Ovo zadnje promišljanje o negativnim stavovima nekih učitelja bilo je važno istaknuti. Jer, kada ne bismo govorili o postojanju ovakvih problema (iako su to sporadični slučajevi), kada ne bismo radili na otklanjanju ovakvih stavova, naravno angumentirano, pozivajući se pri tom na pravo svakog djeteta na obrazovanje, igru i radost učenja u skladu s njegovim mogućnostima, bili bismo na početku početaka uvođenja integriranog odgoja. Ipak, možemo reći kako smo, na sreću poprilično odmakli od toga, što zakonskim i podzakonskim aktima, što kolegijima na studijima za učitelje i pedagoge i radom na razvoju njihovih kompetencija, što senzibiliziranjem javnosti za važnost integracije u funkciji sprječavanja nastanka dodatnih teškoća za pojedinca i društvo, a pedagozi u školama uvelike pridonose promicanju važnosti integriranog odgoja.

LITERATURA

- Ajello, A., Ghione, V. (2000): *Quale Autonomia. Ripensare la scuola con prospettive pertinenti.* in Benadusi L. e Serpieri, R. (a cura di) *Organizzare la scuola dell'autonomia*, Carocci, Roma.
- Bouillet, D. (2010), *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja.* Zagreb. Školska knjiga.
- Brdar, J. (1980): *Kako su učenici u redovnim školama prihvatili djecu s teškoćama u razvoju.* Pedagoški rad, br. 3-4, (141-145).
- Glasser, W. (1994): *Kvalitetna škola.* Zagreb: Educa.
- Greenspan, S. I. i Wieder, S. (2003): *Dijete s posebnim potrebama. Poticanje intelektualnog i emocionalnog razvoja.* Zagreb: Ostvarenje.
- Igrić, Lj. (ur.), (2004): *Moje dijete u školi.* Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Hrvatska udruga za stručnu pomoć djeci s posebnim potrebama "IDEM".
- Jurčić, M. (2006): *Učeničko opterećenje nastavom i razredno nastavno ozračje.* *Odgojne znanosti* 8/2 (12), str. 329-346.
- Jurić, V. (2005): *Kurikulum suvremene škole.* Zagreb: Pedagogijska istraživanja, br. 2 (2), str.185-198.
- Marsh, J., C. (1994): *Kurikulum.* Educa. Zagreb.
- Myklebust, J. O. (2002): *Inclusion or exclusion? Transition among special needs students in upper secondary education in Norway,* *European Journal of Special Needs Education*, 17, 251-263.

- Nazor, M. i Buj, M. (1991): Razlozi odbijanja djece s teškoćama u razvoju u redovnim školama. Defektologija, br. 1 (28), (71-77).
- Nazor, M; Nikolić, M. (1992): Djeca s teškoćama u razvoju u redovnim školama. Primijenjena psihologija, br. 3-4 (12), (123-127).
- Pijl, S. J. i Frostad, P. (2010): Peer acceptance and self-concept of students with disabilities in regular education, *European Journal of Special Needs Education*, 25(1), 93-105.
- Previšić, V. (2007): Pedagogija i metodologija kurikuluma. U: Previšić (ur): Kurikulum. Školska knjiga. Zagreb
- Sekulić-Majurec, A. (1988): Djeca s teškoćama u razvoju u vrtiću i školi. Zagreb: Školska knjiga.
- Sekulić-Majurec, A. (1997): Integracija kao pretpostavka uspješnije socijalizacije djece i mladeži s teškoćama u razvoju: očekivanja, postignuća, perspektive. *Društvena istraživanja*, br. 4-5 (30-31), (537-550)
- Stančić, Z. (1988): Sociometrijski položaj učenika usporenog kognitivnog razvoja uključenih u različite modele odgojno-obrazovnog rada. *Defektologija*, br. 2 (24), str. 35-47.
- Staničić, S. (2005): Uloga i kompetencije školskih pedagoga. *Pedagogijska istraživanja*. Br. 1 (2), str. 35-48.
- Zrilić, S. i Bedeković, V. (2009): Modeliranje kulture škole u kontekstu interkulturalnih i socijalnih kompetencija nastavnika. U: Subotić, Lj., Živančević-Sekeruš, I. (ur.): *Susreti kultura*. Zbornik radova Petog međunarodnog interdisciplinarnog simpozijuma u Novom Sadu, (str. 1281-1289).
- Zrilić, S. (2011), Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole. *Zrinski d.d. Čakovec*.

ROLE OF A PEDAGOGUE IN INTEGRATED EDUCATION

ABSTRACT

The role of a pedagogue in integrated education includes, among other things, determining mental and physical condition of a student and his or her readiness for attending school, conducting observation programs, participation in designing adapted and individualized programs, but that role is the most important and the most demanding in continuous cooperation with teachers and parents, and in developing a positive school environment in order to sensitize other students to particular needs of students with difficulties. The role of a pedagogue is also important in the activities related to extracurricular activities, workshops, meetings and social contacts, which emphasize the abilities of children with difficulties that were neglected during the regular school classes (talents in art, music or literary expression, etc.). Those activities are particularly important for children, because if their difficulties are ignored or not recognized they can have poor school performance. Relationships with other students, their mutual interactions and inclusion in all activities are some of the most important factors of successful socialization and integration of children with difficulties. Education of children with difficulties implies

comprehensive participation of various experts, and pedagogue's contribution makes the practice of integrated education more complete and improves its quality.

KEY WORDS: *integrated education, pedagogue, social integration, teachers, parents*